

Лекція з дисципліни «Основи правознавства» / «Правознавство»

На тему : «Основи сімейного права»

План:

1. Поняття та принципи сімейного права.
2. Шлюб і сім'я. Порядок укладення шлюбу.
3. Особисті немайнові права та обов'язки подружжя. Майнові права та обов'язки подружжя.
4. Порядок припинення шлюбу.

1. Сімейне право – це сукупність правових норм, які регулюють особисті немайнові та майнові відносини, які випливають із шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав.

Основним джерелом сімейного права вважається Сімейний кодекс України. Він визначає засади шлюбу, особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя, підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів.

Принципи сімейного права – це закріплені в нормах сімейного законодавства основні керівні положення (засади), що відображають специфіку, сутність і зміст особистих та майнових відносин, які виникають між подружжям, батьками, дітьми, іншими членами сім'ї.

Види принципів сімейного права:

1. За джерелами права:

конституційні - рівність учасників сімейних відносин (ст.ст. 21, 24, 51 Конституції України, ч. 5,6 ст. 7 СК України); недопустимість державного або іншого втручання у сімейне життя (ст. 32 Конституції України, ч.5 ст. 5, ч. 4 ст. 7 СК України); державна охорона сім'ї, материнства, батьківства (ст. 51 Конституції України, ч. 1 ст. 5 СК України); свобода та добровільність укладення шлюбу (ст. 51 Конституції України, ст. 24 СК України); забезпечення

судового захисту суб'єктів сімейних відносин (ст. 55 Конституції України, ч. 10 ст. 7, ст. 18 СК України).

галузеві (виражені в нормах СК України). Наприклад, принцип одношлюбності (моногамії) (ст. 25 СК України); принцип визнання шлюбу, зареєстрованого в державному органі реєстрації актів цивільного стану (ст. 21 СК України); свобода розірвання шлюбу (ст. 105 СК України); пріоритет сімейного виховання дітей (ст. 5 СК України); пріоритет захисту прав та інтересів дітей та непрацездатних членів сім'ї (ст.ст. 75, 154, 202, 258, 262 СК України); принцип справедливості, добросовісності, розумності (ч. 9 ст. 7 СК України) та ряд інших.

2. Відповідно до ст. 21 СК **шлюб** – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

На підставі ч.2 ст. 3 СК України **сім'ю** складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно.

Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у вісімнадцять років (ст. 22 СК України). Однак, на підставі ч.2 ст. 23 СК України за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам.

Перешкоди до шлюбу:

– перебування хоча б однієї із сторін в іншому зареєстрованому шлюбі . Жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному зареєстрованому у відповідних органах шлюбі, а право на повторний шлюб виникає в кожного з них лише після припинення попереднього шлюбу (ст. 25 СК).

– наявність близького споріднення. Ст. 26 СК не допускається укладання шлюбу між родичами прямої лінії споріднення (наприклад, дід і онука), між повнорідними і неповнорідними братами й сестрами, між двоюрідними братами та сестрами, рідними тіткою, дядьком та племінником, племінницею;

– наявність відносин усиновлення.

Порядок вступу до шлюбу передбачає:

- подання заяви про реєстрацію шлюбу до будь-якого органу державної реєстрації актів цивільного стану;
- ознайомлення наречених з їхніми правами та обов'язками;
- повідомлення один одного про стан свого здоров'я. Держава забезпечує створення умов для здійснення добровільного медичного обстеження наречених;
- зобов'язання особи, яка відмовилася від шлюбу, відшкодувати другій стороні затрати, що були нею понесені у зв'язку з приготуванням до реєстрації шлюбу та весілля. Такі затрати не підлягатимуть відшкодуванню, якщо відмова від шлюбу була викликана протиправною, аморальною поведінкою нареченої, нареченого, прихованням нею, ним обставин, що мають для того, хто відмовився від шлюбу, істотне значення (тяжка хвороба, наявність дитини, судимість тощо).

За правилами ст.ст. 32, 34 СК **шлюб реєструється** в присутності наречених після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію шлюбу. За наявності поважних причин керівник органу державної реєстрації актів цивільного стану дозволяє реєстрацію шлюбу до спливу цього строку. У разі вагітності нареченої, народження нею дитини, а також якщо є безпосередня загроза для життя нареченої або нареченого, шлюб реєструється у день подання відповідної заяви або у будь-який інший день за бажанням наречених протягом одного місяця.

3. До особистих немайнових прав подружжя належать право на материнство та право на батьківство; право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності; на фізичний та духовний розвиток; на вибір та зміну прізвища; на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї; на свободу та особисту недоторканність (ст. ст. 49 – 54, 56 СК).

Дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної

любові, поваги, дружби, взаємодопомоги. Чоловік зобов'язаний утверджувати в сім'ї повагу до матері, а дружина зобов'язана утверджувати в сім'ї повагу до батька. Дружина та чоловік зобов'язані спільно дбати про матеріальне забезпечення сім'ї (ст. 55 СК).

Майновими правовідносинами подружжя є:

а) відносини з приводу майна та б) аліментні правовідносини.

За загальним правилом, закріпленим у ст.60 СК майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу).

Спільним визнається майно незалежно від того, на кого з подружжя воно оформлено. Дружина та чоловік мають рівні права на володіння, користування і розпоряджання спільним майном. Вони мають право на його поділ. При цьому частки дружини та чоловіка є рівними, якщо інше не визначено домовленістю між ними або шлюбним договором. При вирішенні спору про поділ майна суд може відступити від засади рівності часток подружжя за обставин, що мають істотне значення.

Особистою приватною власністю дружини, чоловіка є: майно, набуте нею, ним до шлюбу; за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування; житло, земельна ділянка, набуті нею, ним за час шлюбу внаслідок їх приватизації; речі індивідуального користування, в тому числі коштовності, навіть тоді, коли вони були придбані за рахунок спільних коштів подружжя тощо (ст. ст. 57, 58 СК).

Дружина та чоловік повинні матеріально підтримувати один одного (ч. 1 ст. 75 СК). Це питання вирішується у добровільному або у примусовому порядку через суд. Право на утримання (аліменти) має той із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги, за умови, що другий із подружжя може надавати матеріальну допомогу. Розірвання шлюбу не припиняє права особи на утримання, яке виникло у неї за час шлюбу. Дружина має право на утримання від чоловіка під час вагітності.

Дружина, з якою проживає дитина, має право на утримання від чоловіка – батька дитини до досягнення дитиною трьох років, а якщо дитина має вади фізичного або психічного розвитку – до досягнення дитиною шести років. Це право зберігається і в разі розірвання шлюбу. Аналогічні права має чоловік, з яким проживає дитина.

Утримання одному з подружжя надається другим із подружжя у натуральній або грошовій формі за їхньою згодою.

Майнові відносини подружжя можуть визначатися не тільки законом, а й договором. Серед подружніх договорів особливе місце займає шлюбний договір, під яким розуміється згода наречених або подружжя щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя, пов'язаних з укладенням шлюбу, його існуванням та припиненням.

Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, майно, набуте ними за час спільного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. На це майно поширюються положення гл.8 СК, яка регулює майнові відносини подружжя (ст.74 СК). Тобто законодавець урівняв фактичне подружжя у майнових правах з подружжям зареєстрованим.

4. Відповідно до ст. 104 СК **шлюб припиняється**: а) внаслідок смерті одного з подружжя або оголошення його померлим; б) внаслідок розірвання шлюбу. Розірвання шлюбу може здійснюватися державним органом реєстрації актів цивільного стану (статті 106, 107 СК) або судом (статті 109–110 СК).

Згідно із ч. 1 ст. 106 СК **розірвання шлюбу здійснюється державним органом реєстрації актів цивільного стану** за наявності умов: а) подружжя не має неповнолітніх дітей та б) існує взаємна згода подружжя на розірвання шлюбу. Шлюб розривається за заявою одного з подружжя, якщо другий з них: а) визнаний судом безвісно відсутнім; б) визнаний судом недієздатним. В інших випадках подружжя повинні **звертатися до суду**. Суд постановляє рішення про розірвання шлюбу, якщо буде встановлено, що подальше спільне життя

подружжя і збереження шлюбу суперечило б інтересам одного з них, інтересам їхніх дітей, що мають істотне значення (ч. 2 ст. 112 СК).